The Greek Review of Social Research

Vol 36 (1979)

36-37

Οι τάσεις της γονιμότητας του ελληνικού πληθυσμού κατά την περίοδο 1956-76 και οι δείκτες μετρήσεως της

Γαρυφαλλιά Σερελέα

doi: [10.12681/grsr.455](https://doi.org/10.12681/grsr.455)

Copyright © 1979, Γαρυφαλλιά Σερελέα

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

To cite this article:

Σερελέα Γ. (1979). Οι τάσεις της γονιμότητας του ελληνικού πληθυσμού κατά την περίοδο 1956-76 και οι δείκτες μετρήσεως της. *The Greek Review of Social Research*, 36, 248-261. <https://doi.org/10.12681/grsr.455>

**οί τάσεις
της γονιμότητας του
έλληνικού πληθυσμού
κατά την περίοδο
1956-76
καί οι δείκτες
μετρήσεώς της**

**της
Γαρυφαλλιάς Σερελέα**

Maître en Démographie

είσαγωγή

Ἡ γεννητικότητα,¹ ἡ θνησιμότητα καί ἡ μετανάστευση ἀποτελοῦν τίς βασικές παραμέτρους στή μελέτη τῆς συνθέσεως ἑνός πληθυσμοῦ. Οἱ μακροχρόνιες ροπές τους, πού ἀπορρέουν ἀπό τήν προοδευτική ἐξέλιξη τοῦ βιοκοινωνικοῦ περιβάλλοντος, ἐπηρεάζουν τόν ὄγκο καί τή δομή τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἀπό τίς προηγούμενες παραμέτρους, ἡ γεννητικότητα ἀποτελεῖ τό δυναμικό στοιχείο τῆς ἀνανεώσεως ἑνός πληθυσμοῦ. Εἶναι αὐτή πού καθορίζει ἀποφασιστικά τήν αὐξηση, τήν καθ' ἡλικία δομή καί τό βαθμό γηρασμοῦ, μέ ὅλες τίς συνακόλουθες οἰκονομικές, κοινωνικές, ψυχολογικές κτλ. ἐπιπτώσεις.² Ἡ μελέτη, λοιπόν, τῆς γεννητικότητας, καί εἰδικότερα τῆς γονιμότητας, ἑνός πληθυσμοῦ παρουσιάζει πάντα ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον. Γι' αὐτό, παρά τό γεγονός ὅτι καί παλαιότερα ἔχει ἀποτελέσει στή χώρα μας ἀντικείμενο ἐρεύνης διαφόρων μελετῶν, θεωρήθηκε χρήσιμη μιᾶ ἐπανεξέταση τοῦ δημογραφικοῦ αὐτοῦ φαινομένου.

Στήν παρούσα μελέτη, καταρχήν, ἐξετάζονται περιληπτικά οἱ μέθοδοι δημογραφικῆς ἀναλύσεως καί οἱ ἀτέλειες τῶν δημογραφικῶν μας στατιστικῶν. Κατόπιν ἐπιχειρεῖται, μέ βάση τά διαθέσιμα στοιχεῖα, ἡ μέτρηση τῆς γονιμότητας τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ἐπισήμανση τῶν ἀδυναμιῶν τῶν χρησιμοποιουμένων τρόπων μετρήσεως καί ἡ προσέγγιση τῶν ἐρμηνευτικῶν παραμέτρων τοῦ φαινομένου μέ τήν ἀξιολόγηση τῶν δεδομένων τῆς περιγραφικῆς ἀναλύσεως.

α. μέθοδοι δημογραφικῆς ἀναλύσεως

Στή δημογραφία γιά τήν ἀνάλυση τοῦ φαινομένου τῆς γονιμότητας, ἀκολουθοῦνται δύο διαφορετικές μέθοδοι μετρήσεως:

Α.1. Ἡ ἐγκάρσια ἢ κατά περιόδους ἢ στιγμιαία ἀνάλυση³ βασίζεται σέ ἐτήσια δεδομένα καί ἀποτελεῖ τό μοναδικό τρόπο μετρήσεως στίς χώρες καί στίς περιόδους, ὅπου τά ἀναλυτικά στοιχεῖα εἶναι ἀνύπαρκτα ἢ ἐλλιπῆ.

Σύμφωνα μέ τή μέθοδο αὕτη ἡ παρατήρηση γίνεται σέ μία μικρή περίοδο, π.χ. σ' ἕνα χρόνο, καί ἀφορᾷ ἕνα σύνολο τριάντα ἐξή περίπου γενεῶν⁴ καί

1. Μέ τήν «Γεννητικότητα» προσδιορίζεται ἡ πραγματική συνychότητα τῶν γεννήσεων μέσα στό σύνολο τοῦ πληθυσμοῦ.

2. Μέ τόν ὅρο «Γονιμότητα» ἢ «Ἀναπαραγωγικότητα» μελετώνται τά φαινόμενα πού συνδέονται ἄμεσα μέ τήν τεκνοποίηση τῶν πληθυσμῶν ἢ ὁμάδων αὐτῶν, καί πιο συγκεκριμένα τοῦ συνόλου τῶν ἐγγάμων ἢ μή γυναικῶν πού βρίσκονται σέ ἀναπαραγωγική ἡλικία.

3. Στά γαλλικά ὁ ὅρος ἀποδίδεται ὡς Analyse transversale ἢ Analyse par périodes ἢ Analyse du moment.

4. «Γενεά» εἶναι τό σύνολο τῶν ἀτόμων τά ὁποῖα ἔχουν γεννηθεῖ κατά τό αὐτό ἡμερολογιακό ἔτος.

οι τάσεις της γονιμότητας του ελληνικού πληθυσμού κατά την περίοδο 1956-76 και οι δείκτες μετρήσεώς της

ΣΧΗΜΑ 1. Διάγραμμα του LEXIS για τις γόνιμες γενεές κατά το 1970

τουλάχιστον τριάντα πέντε κοόρτεων⁵ γάμου, που βρίσκονται ακόμη στην αναπαραγωγική ηλικία (15 έως 49 ετών συμπληρωμένων). Στην περίπτωση αυτή, αποδίδονται τα αποτελέσματα των παρατηρή-

σεων σε μία υποθετική γενεά ή κοόρτη, με τη θεώρηση πώς όλες οι γενεές ή κοόρτεις κατά το εξεταζόμενο έτος συνθέτουν την ιστορία μίας μοναδικής αλλά όπωσδήποτε πλασματικής γενεάς ή κοόρτης.

5. «Κοόρτη», από την λατινική λέξη Cohors, χαρακτηρίζει στρατιωτικό σώμα το οποίο αποτελούσε βασική μονάδα της ρωμαϊκής λεγεώνας. Στη δημογραφία, αντιπροσωπεύει σύνολο α-

τόμων τα οποία υπέστησαν ένα ορισμένο γεγονός (έδώ γάμο) κατά τη διάρκεια του αυτού χρονικού διαστήματος, που μπορεί να είναι και το ημερολογιακό έτος.

Τό Σχήμα Ι παρουσιάζει τό διάγραμμα του Lexis⁶ στό όποιο έχουν έντοπισθεί οι γενεές που μετέχουν στην αναπαραγωγή του πληθυσμού κατά τό έτος 1970.

Ό τρόπος αυτός ανάλυσεως μπορεί νά παρουσιάσει μιά συγκεχυμένη εικόνα της πραγματικότητας. Δέν θά επαναληφθούν εδώ όλες οι κριτικές που κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί γιά τους «στιγμιαίους» δείκτες της γονιμότητας. Θά έπισημανθούν τρεις βασικές αδυναμίες της μεθόδου αυτής.

α) Άναμινύει άτομα μέ διαφορετικό παρελθόν. Έτσι ή γεννητικότητα που παρατηρείται κατά τη διάρκεια του έτους εξαρτάται από την αναπαραγωγική συμπεριφορά ενός συνόλου γενεών, καθεμία από τις όποιες επιδιώκει διαφορετικό μέγεθος οικογενείας και υιοθετεί διαφορετική χρονική κατανομή γεννήσεων.

β) Οι «στιγμιαίοι» δείκτες εξαρτώνται σέ μεγάλο βαθμό από τις αντιδράσεις των ατόμων στις ειδικές συνθήκες (οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές), που επικρατούν κατά τό έτος της παρατήρησης. Άν αυτό δέν ληφθεί ύπ' όψη, υπάρχει κίνδυνος νά θεωρηθεί σάν τάση του φαινομένου αυτό που στην πραγματικότητα δέν είναι παρά πρόσκαιρη συμπεριφορά.

γ) Οι δείκτες αυτοί επηρεάζονται άμεσα από τη δημογραφική δομή του υπό μελέτη πληθυσμού, δηλαδή την κατανομή του κατά φύλο, ηλικία και άστική κατάσταση.

A.2. Ό άλλος τρόπος μελέτης των δημογραφικών φαινομένων είναι γνωστός σάν κατά μήκος ή συνεχής ή κατά γενεές ή κατά κοόρτη, άνάλυση.⁷ Μέ τη μέθοδο αυτή έρευνάται τό φαινόμενο, όπως εμφανίζεται στην πραγματικότητα. Η μελέτη βασίζεται στην παρατήρηση ενός συνόλου ατόμων που έχουν ζήσει ένα γεγονός (π.χ. γέννηση, γάμο) κατά την αυτή χρονική περίοδο (χρόνο, μήνα, ήμερα). Τά άτομα αυτά παρακολουθούνται καθ' όλην τη διάρκεια της ζωής τους και σημειώνονται, μέ άρχη βέβαια τις γεννήσεις, οι γάμοι και οι θάνατοι. Έτσι, αντί νά μελετάται αυτό που συμβαίνει σέ μία όρισμένη στιγμή και που άφορά ένα σύνολο κοόρ-

τεων ή γενεών, στρέφεται ή προσοχή στην ιστορία της κάθε μιάς γενεάς ή κοόρτης.

Η μέθοδος αυτή, άπαλλαγμένη από τις αδυναμίες της προηγούμενης, είναι ή μόνη ικανή νά φανερώσει την πραγματική τάση του φαινομένου, τη διαχρονική εξέλιξη και την έντασή του.

β. δημογραφικές στατιστικές

Οι στατιστικές της φυσικής κινήσεως του πληθυσμού, οι άπογραφές και οι δημογραφικές έρευνες, αποτελούν διεθνώς τις βασικές πηγές από τις όποιες άντλούνται τά δεδομένα τά σχετικά μέ τη γεννητικότητα και τη γονιμότητα ενός πληθυσμού.

Οι έτήσιες εκδόσεις της Έθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Ελλάδος (ΕΣΥΕ), μέ τόν τίτλο *Στατιστική της Φυσικής Κινήσεως του Πληθυσμού*, είναι ή κυριότερη πηγή πληροφορήσεως γιά τόν Έλληνα μελετητή. Από τό 1956 δημοσιεύονται κάθε χρόνο οι γεννήσεις ζώντων:

α) κατά μήνα και τόπο μονίμου κατοικίας της μητέρας, β) κατά τόπο γεννήσεως και κατά μήνα, γ) κατά τόπο μονίμου κατοικίας της μητέρας και άναλόγως του μέρους όπου άκριβώς συνέβη ή γέννηση, δ) κατά τόπο μονίμου κατοικίας της μητέρας και άναλόγως του προσώπου που παρέστη κατά τη γέννηση, ε) κατά τόπο μονίμου κατοικίας της μητέρας, φύλο και νομιμότητα του νεογέννητου, στ) κατά τόπο μονίμου κατοικίας και ηλικία της μητέρας και κατά φύλο και νομιμότητα του νεογέννητου, ζ) κατά τόπο μονίμου κατοικίας και ηλικία της μητέρας και άναλόγως της διάρκειας του γάμου, η) κατά τόπο μονίμου κατοικίας της μητέρας, ηλικία της μητέρας και σειρά γεννήσεως του τέκνου, θ) κατά έπάγγελμα του πατέρα και σειρά γεννήσεως του τέκνου.

Οι στατιστικές αυτές σειρές περιλαμβάνουν τις γεννήσεις που έλαβαν χώρα μέσα στό χρόνο και άναφέρονται σέ πενταετείς ομάδες ηλικιών της μητέρας, χωρίς νά γίνεται μνεία της ηλικίας της μητέρας κατά την τέλεση του γάμου, του έτους γεννήσεως της ή του έτους της τελέσεως του γάμου.

Οι βασικές αυτές παραλείψεις, καθώς και ή άνεπάρκεια στοιχείων που άφορούν την αναπαραγωγική ιστορία των γυναικών στην Ελλάδα, καθιστούν άδύνατη την κατά μήκος άνάλυση της γονιμότητας και δέν επιτρέπουν την άνάλυση σέ βάθος του φαινομένου.

Γιά την παρούσα μελέτη χρησιμοποιούνται οι πίνακες που παρουσιάζουν α) τις γεννήσεις ζώντων κατά ηλικία της μητέρας και νομιμότητα του νεογέννητου, και κατά ηλικία της μητέρας και σειρά γεννήσεως του τέκνου και β) τις νόμιμες γεννήσεις άνάλογα μέ τη διάρκεια του γάμου.

6. Τό διάγραμμα αυτό έπινοήθηκε από τό Γερμανό στατιστικόλόγο G. Lexis (1837-1914) και επιτρέπει την παρουσίαση των δημογραφικών φαινομένων σέ συνάρτηση του χρόνου. Άποτελείται από μιά έπιφάνεια ύποδιαγρεμένη σέ τετράγωνα στό όποια έχουν χαραχθεί οι διαγώνιες, όπως φαίνεται στό σχήμα. Ό χρόνος πλώνεται μέ τη βοήθεια ενός ήμερολογίου και γράφεται στον όριζόντιο άξονα. Στόν κατακόρυφο γράφονται οι ηλικίες. Έτσι, σέ κάθε διάδρομο μεταξύ δύο ηλικιών μπορεί κανείς νά παρακολουθήσει την εξέλιξη μιάς γενεάς ή κοόρτης, σύμφωνα μέ τό διάστημα που έχει μεσολαβήσει από τό άρχικό γεγονός, π.χ. γέννηση, γάμο.

7. Στά γαλλικά άποδίδεται αντίστοιχα: Analyse longitudinale ή Analyse par générations ή Analyse par cohortes.

γ. οι δείκτες της εγκαρσίας αναλύσεως

Η αναλογία των γεννήσεων σε πληθυσμό 1.000 ατόμων, δηλαδή ο άκαθάριστος συντελεστής γεννητικότητας και οι ειδικοί κατά ηλικία συντελεστές γενικής γονιμότητας, αποτελούν τους κλασικούς δείκτες μετρήσεως της γεννητικότητας και της γονιμότητας.

Γ.1. 'Ακαθάριστος συντελεστής γεννητικότητας* και γενικός συντελεστής γονιμότητας*

Ο άκαθάριστος συντελεστής γεννητικότητας (b) δίνεται από το ηλικίο των γεννήσεων (N) εντός μιάς χρονικής περιόδου (t, t+k) προς το συνολικό πληθυσμό (P) της αυτής περιόδου. Ός πληθυσμός (P) λαμβάνεται το ήμισυ του πληθυσμού της χρονικής στιγμής t και εκείνου της χρονικής στιγμής t+k.

$$b = \frac{N}{P}$$

Στην Ελλάδα, ο αριθμός των γεννήσεων έφθασε τό (1976) σε 146.972 έναντι 158.203 του 1956. Έτσι, η αναλογία των γεννήσεων σε 1.000 άτομα ελαττώθηκε από 19,7‰ τό 1956 σε 16,0‰ τό 1976. Τό 1940 ήταν 24,5‰, τό 1950 20‰ και τό 1977 κατέβηκε σε 15,6‰.

Ο Πίνακας I παρουσιάζει τη φθίνουσα εξέλιξη του συντελεστή γεννητικότητας από τό 1956 μέχρι τό 1977. Η μελέτη των συντελεστών αυτών άποκαλύπτει ότι, τά τελευταία είκοσι χρόνια, έχουν επέλθει στο χώρο της γεννητικότητας και της γονιμότητας του πληθυσμού ουσιώδεις μεταβολές, χωρίς όμως νά μπορεί κανείς νά τίς προσδιορίσει μέ ακρίβεια. Καί αυτό, γιατί ό άκαθάριστος συντελεστής γονιμότητας επηρεάζεται άμεσα και σε μεγάλο βαθμό από την κατά ηλικία δομή του υπό μελέτη πληθυσμού.¹⁰

8. Taux brut de natalité.

9. Taux global de fécondité.

10. Η επίδραση αυτή φαίνεται άν παρακολουθήσουμε τον παρακάτω συλλογισμό:

Οι γεννήσεις (N) που λαμβάνουν χώρα μέσα σ' ένα πληθυσμό κατά τη χρονική στιγμή t είναι τό αποτέλεσμα της αλληλεξάρτησης μεταξύ της ειδικής κατά ηλικία γονιμότητας ($f_{(a,t)}$) και της κατά ηλικία συνθέσεως του γυναικείου πληθυσμού ($C_{(a,t)}$) κατά τη συγκεκριμένη στιγμή t (για την ηλικία a).

Οι έτησις λοιπόν γεννήσεις (N) δίνονται από τη σχέση

$$N = C_{(a,t)} \cdot f_{(a,t)}$$

Εάν ($C_{(a,t)}$)^{da} είναι ό σχετικός κατά ηλικία γυναικείος πληθυσμός μεταξύ της ηλικίας a και a+da, ό άκαθάριστος συντελεστής γεννητικότητας θα είναι:

$$b(t) = \int_a^{\infty} C_{(a,t)} \cdot f_{(a,t)} da$$

Σημειώνεται έδω πώς στη διαμόρφωση του συντελεστή της γεννητικότητας συμμετέχουν μόνο οι γυναίκες ηλικίας από τό 15ου έτους μέχρι και τό 50ου. Γιατί η γονιμότητα είναι σχεδόν άνύπαρκτη έξω από τά χρονικά αυτά πλαίσια.

Γιά τό λόγο αυτό οι δημογράφοι, έχοντας ύπ' όψη τό γεγονός ότι τό γενικό σύνολο του πληθυσμού και τό σύνολο των γυναικών της αναπαραγωγικής ηλικίας δέν έχουν ύποχρεωτικά παράλληλες εξελίξεις, χρησιμοποιούν τό Γενικό Συντελεστή Γονιμότητας (G) σάν τό δείκτη της γονιμότητας των μελών του πληθυσμού που μπορούν νά άποκτήσουν παιδιά:

$$G = \frac{N}{F_{(15-49)}}$$

όπου $F_{(15-49)}$ είναι ό αριθμός γυναικών ηλικίας 15-49 ετών.

Έπειδή είναι $b = G \cdot \frac{F_{(15-49)}}{P}$ και $\frac{N}{F_{(15-49)}} = b \cdot \frac{F_{(15-49)}}{P}$

μπορεί νά ύπολογιστεί η γενική γονιμότητα σάν συνάρτηση της γενικής γεννητικότητας, εάν είναι γνωστός ό συνολικός πληθυσμός P. Στη σχέση αυτή πού συνδυάζει τούς δύο συντελεστές, επανεμφανίζεται η επίδραση της κατά ηλικία δομής και κυρίως αυτής των γυναικών 15-49 ετών.

Στην πραγματικότητα, οι διακυμάνσεις των συντελεστών αυτών είναι μάλλον τό άποτέλεσμα της κατά ηλικία δομής του πληθυσμού και όχι εκείνο μιάς αλλαγής της γονιμότητας αυτού.

Θά μπορούσε, λοιπόν, μέσα σε πληθυσμούς που έχουν διαφορετική κατά ηλικία κατανομή, οι αυτοί κατά ηλικία δείκτες γονιμότητας ($f_{(a,t)}$) νά παράγουν διαφορετικούς συντελεστές γεννητικότητας. Μπορεί ακόμη, μέσα σ' ένα πληθυσμό A, ό άκαθάριστος συντελεστής γεννητικότητας νά είναι πιό ύψηλός από ό,τι σ' έναν άλλο πληθυσμό B, παρά τό γεγονός ότι στόν πληθυσμό A οι κατά ηλικία δείκτες γονιμότητας είναι σε κάθε ηλικία πιό χαμηλοί άπ' ό,τι στόν B, και αυτό γιατί τό ποσοστό των γονίμων γυναικών (15-49 ετών) είναι πιό ύψηλό στόν A παρά στόν B.

Ο άκαθάριστος, λοιπόν, συντελεστής γεννητικότητας καθώς και ό συντελεστής της γενικής γονιμότητας δέν αντικατοπτρίζουν μέ ακρίβεια την άναπαραγωγική συμπεριφορά του πληθυσμού. Κατά συνέπεια, δέν είναι δυνατό νά θεωρηθούν ως ακριβείς δείκτες της έντάσεως του φαινομένου.

Στην περίπτωση της Ελλάδος, ό δύο προηγούμενοι δείκτες άκολούθησαν κατά την περίοδο 1956-1977 πτωτική τάση, όπως φαίνεται στόν έπόμενο Πίνακα I.

ΠΙΝΑΚΑΣ Ι. Α. Γεννήσεις ζώντων επί πληθυσμού 1.000 ατόμων (b)
Β. Γεννήσεις ζώντων επί πληθυσμού 1.000 γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας (15 - 49 ετών) (G)

Έτη	A	B
1956	19,7	71,8
1957	19,3	70,8
1958	19,0	70,6
1959	19,4	72,6
1960	18,9	70,9
1961	17,9	68,0
1962	18,0	68,4
1963	17,5	66,8
1964	18,0	69,1
1965	17,7	68,4
1966	17,9	69,6
1967	18,7	72,5
1968	18,2	70,7
1969	17,4	67,8
1970	16,5	66,7
1971	16,0	65,0
1972	15,9	64,3
1973	15,4	62,5
1974	16,1	65,4
1975	15,7	64,1
1976	16,0	65,2
1977	15,6	63,3

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστικές Φυσικής Κίνησης, 1956-76.

Γ.2. Οι ειδικοί κατά ηλικία συντελεστές της γενικής γονιμότητας¹¹

Για μία πιο συστηματική περιγραφή της ετήσιας γονιμότητας, χρησιμοποιούνται οι κατά ηλικία συντελεστές της Γενικής Γονιμότητας (f_{ia}), οι οποίοι είναι απαλλαγμένοι από την επίδραση της κατά ηλικία συνθέσεως του γονίμου γυναικείου πληθυσμού, έφ' όσον ο πληθυσμός αυτός σε κάθε ηλικία θεωρείται ίσος με 1.000.

Οι δείκτες αυτοί μπορούν να υπολογισθούν, όταν οι γεννήσεις είναι κατανεμημένες σε ετήσιες ηλικίες ή σε ομάδες ηλικιών του σε αναπαραγωγική ηλικία γυναικείου πληθυσμού (15 - 49 ετών).

Οι συντελεστές του Πίνακα II έχουν υπολογισθεί με τη διαίρεση του συνόλου των γεννήσεων, που αναφέρεται σε κάθε ομάδα ηλικιών, με το μέσο γυναικείο πληθυσμό, έγγαμο και μή, της αυτής ομάδας.

$$f_{(a, a+x)} = \frac{N_{(a, a+x)}}{F_{(a, a+x)}} \times 1.000$$

όπου $F_{(a, a+x)}$ ο γυναικείος πληθυσμός της ομάδας ηλικιών (a, a+x) και $N_{(a, a+x)}$ οι γεννήσεις που προέρχονται από την ίδια ομάδα.

Γ.3. Ο συντελεστής όλικης γονιμότητας¹²

Κάθε χρόνο το άθροισμα των ειδικών κατά ηλικία συντελεστών της γενικής γονιμότητας δίνει το συνολικό αριθμό των γεννήσεων που είχαν κατά τη διάρκεια αυτού του χρόνου 1.000 γυναίκες σε κάθε ομάδα ηλικίας. Θεωρητικά, οι γεννήσεις αυτές εξομοιώνονται με το σύνολο των γεννήσεων που θα μās έδινε μία γενεά 1.000 γυναικών κατά τη διάρκεια αυτού του χρόνου.

Ο δείκτης αυτός καλείται Συντελεστής Όλικής Γονιμότητας (ΣΟΓ) και θεωρείται ο πιο αντιπροσωπευτικός δείκτης μετρήσεως της εντάσεως της γονιμότητας στην κατά περιόδους ανάλυση. Ο ΣΟΓ αντιστοιχεί στο δείκτη της κατά γενεά αναλύσεως ο οποίος εκφράζει το «συνολικό αριθμό παιδιών» που θα έφερνε στον κόσμο μία γενεά 1.000 γυναικών στο τέλος της αναπαραγωγικής ηλικίας και κατά την υποθετική περίπτωση ότι η θνησιμότητα δεν θα έχει προσβάλει κανένα μέλος αυτής της γενεάς πρό του τέλους της αναπαραγωγικής περιόδου. Ο τελευταίος αυτός δείκτης είναι ο μόνος που δίνει την πραγματική ένταση του φαινομένου.

Σε μία κοινωνία σαν την ελληνική, όπου οι εξώγαμες γεννήσεις αποτελούν μόνο το 1,5% περίπου του συνόλου, οι κατά ηλικία συντελεστές γενικής γονιμότητας δεν είναι αρκετοί για να περιγράψουν την αναπαραγωγική συμπεριφορά του πληθυσμού. Κι αυτό, γιατί ο αριθμός των γεννήσεων που παρατηρείται σε κάθε ομάδα ηλικίας εξαρτάται μόνον από το γυναικείο πληθυσμό, έγγαμο και μή, της ομάδας, αλλά στην Ελλάδα, κατά πρώτο λόγο, εξαρτάται από τον έγγαμο γυναικείο πληθυσμό της σχετικής ομάδας ηλικιών και παραμένει κάτω από την επίδραση της μέσης ηλικίας γάμου και της εντάσεως της γαμψιότητας.

Οι κατά ηλικία, λοιπόν, συντελεστές, ενώ έχουν απαλλαγεί από τις επιδράσεις της κατά ηλικία κατανομής του πληθυσμού, δεν δίνουν τη δυνατότητα για διάκριση της επιδράσεως της γαμψιότητας από αυτή της γονιμότητας επάνω στις μεταβολές της γονιμότητας που σημειώνονται.

Έξ άλλου, όπως έχει ήδη επισημανθεί (Σχήμα Ι), στον υπολογισμό των συντελεστών αυτών λαμβάνουν μέρος όχι μία αλλά τριάντα έξη γυναικείες γενεές, που κατά το χρόνο της παρατηρήσεως βρίσκονται στην αναπαραγωγική ηλικία και που η κάθε μία έχει τη δική της ιστορία.

Έτσι, η γονιμότητα σε ένα έτος, π.χ. 1970, δεν προσδιορίζεται μόνο από τις αναμενόμενες μεταβολές των συντελεστών όλικης γονιμότητας των γονίμων κατά το έτος αυτό γυναικών, αλλά και από την κατανομή των κατά ηλικία συντελεστών γονιμότητας κάθε γενεάς κατά τη διάρκεια των 35 ετών της

11. Taux de fécondité générale par âge.

12. Descendance finale.

ΠΙΝΑΚΑΣ II. Ειδικοί κατά ηλικία συντελεστές γενικής γονιμότητας

Ήλικια μητέρας	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
15-19	14,2	14,8	15,0	17,19	17,4	16,4	16,3	17,9	21,8	25,5
20-24	101,1	97,9	99,2	104,9	105,8	99,1	107,3	110,9	121,3	120,0
25-29	157,8	153,6	151,2	155,4	150,9	144,8	144,7	141,3	147,2	147,6
30-34	109,7	110,4	110,7	110,6	108,3	101,0	104,9	100,8	102,3	99,3
35-39	59,2	56,2	51,8	49,8	46,4	51,7	47,2	45,0	44,5	44,2
40-44	19,2	17,1	15,4	13,6	13,0	13,5	12,7	11,9	11,4	10,8
45-49	3,2	2,9	2,2	2,0	1,8	1,5	1,3	1,4	1,2	1,4
ΣΟΓ	2,32	2,27	2,23	2,27	2,22	2,14	2,17	2,15	2,25	2,24
R	1,13	1,11	1,09	1,11	1,08	1,04	1,06	1,05	1,10	1,09

Ήλικια μητέρας	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
15-19	27,9	31,3	32,9	34,3	36,9	36,4	37,7	39,2	44,3	44,7	48,1
20-24	124,1	132,4	133,8	130,9	143,7	143,5	141,9	140,7	155,5	153,9	160,1
25-29	152,7	162,3	158,6	151,1	152,6	149,0	146,4	140,6	142,7	138,9	141,3
30-34	101,0	101,6	97,6	94,2	93,6	90,2	87,2	82,1	83,0	80,5	77,9
35-39	43,4	45,1	43,4	44,3	42,3	41,2	38,9	37,8	37,2	35,4	33,4
40-44	10,4	10,2	9,8	9,8	9,3	9,5	9,2	9,0	9,1	8,7	8,2
45-49	1,1	1,3	1,1	1,0	1,1	0,9	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8
ΣΟΓ	2,30	2,42	2,39	2,33	2,40	2,35	2,31	2,25	2,36	2,31	2,35
R	1,12	1,18	1,17	1,14	1,17	1,15	1,13	1,10	1,15	1,13	1,15

αναπαραγωγικής ηλικίας, δηλαδή από την αναπαραγωγική συμπεριφορά ενός συνόλου γενεών.

Γιά τούς παραπάνω λόγους, ό ΣΟΓ μπορεί νά δί-
νει εικόνα πολύ διάφορη τής πραγματικότητας, άν
ή μέση ηλικία τής μητέρας κατά τή γέννηση τών
παιδιών παρουσιάζει αύξηση ή μείωση. Μία αύξηση
αυτής από τή μία γενεά στήν άλλη τείνει νά ύποτι-
μήσει τόν ΣΟΓ, ενώ μία μείωση οδηγεί σέ εξόγκωση
του μέσου αριθμού παιδιών ανά γυναίκα, παρα-
πονώντας έτσι τήν πραγματική ένταση του φαινομέ-
νου.

Έχοντας τώρα ύπ' όψη τίς παραπάνω παρατη-
ρήσεις, αρχίζουμε τήν ανάλυση τών ειδικών κατά
ηλικία συντελεστών γενικής γονιμότητας του Πίνα-
κα II.

Τό βασικότερο συμπέρασμα εδω είναι ότι ή κατά
ηλικία τής μητέρας κατανομή τών γεννήσεων έχει
μεταβληθεί. Παρατηρείται πιό μεγάλη συμμετοχή
των νεαρών ομάδων ηλικίας (15-25 ετών) στήν ανα-
παραγωγή του πληθυσμού. Τό 1956, οί γεννήσεις
στις ομάδες αυτές αντιπροσώπευαν τό 28% του συ-
νόλου, τό 1966 τό 30,9%, ενώ τό 1976 τό 45,5%. Ή
συνεπιφορά τών κάτω τών 20 ετών, πού ποτέ δέν ή-
ταν αξιόλογη, έχει υπερτριπλασιαστεί κατά τή
διάρκεια τής τελευταίας εικοσαετίας. Από 14% τό

1956 έφθασε 48% τό 1976. Συγχρόνως, έχουν αύξη-
θεί και τό ποσοστό αναπαραγωγικότητας στήν ό-
μάδα ηλικίας τής μητέρας 20-24 ετών. Από 101%
τό 1956 έφθασε 160% τό 1976. Αντίθετα, σημειώ-
νεται μείωση των παραπάνω ποσοστών στις όμά-
δες ηλικιών τής μητέρας 25-29 και 30-34 ετών. Έ-
τσι, ό συντελεστής γενικής γονιμότητας τής όμά-
δας ηλικιών 30-34 ετών από 110% τό 1956 πέρασε
στό 78% τό 1976. Ή μείωση είναι ιδιαίτερα αισθη-
τή μετά τό 35ο έτος ηλικίας.

Διαπιστώνεται, λοιπόν, μία τάση για πρώτη τε-
κνογονία τήν οποία διαγράφει ή διαχρόνια εξέλιξη
τής διαμέσου ηλικίας τής μητέρας κατά τή γέννηση
των παιδιών (Πίνακας III).

Ή τάση τής πρώιμης τεκνογονίας μπορεί νά θεω-
ρηθεί συνάρτηση:

- Τής ροπής για σύναψη γάμου σέ μικρότερη ήλι-
κία. Οί γάμοι γίνονται προοδευτικά σέ μικρότε-
ρη ηλικία (Πίνακας III).
- Τής σύγχρονης αύξησης του ποσοστού των έγ-
γάμων γυναικών στις νεαρές ομάδες ηλικίας.
- Τής επιθυμίας των γονέων νά άποκοιτουν τά παι-
διά σέ μικρότερη ηλικία άπ' ό,τι στό παρελθόν.
- Τής τάσεως για σύσταση όλιγοτέκνων οικογε-
νιών.

ΣΧΗΜΑ II. Εξέλιξη του Συντελεστή Όλικης Γονιμότητας καί Άκαθάριστου Συντελεστή Γεννητικότητας 1956-1977 (1956 = 100)

Οί ΣΟΓ του Πίνακα II επιτρέπουν νά διακρίνουμε δύο βασικές τάσεις τής γονιμότητας στά είκοσι τελευταία χρόνια. Ό μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα σημείωσε α) μία κάμψη από τό 1957 μέχρι τό 1965 καί έφτασε στό χαμηλότερο σημείο κατά τήν περίοδο 1961-63, μέ 2,15 παιδιά, καί β) μία μικρή άνοδο από τό 1966 μέχρι τό 1976. Ό αριθμός αυτός έφτασε στό ύψηλότερο σημείο τό 1967 μέ 2,42 παιδιά ανά γυναίκα. Κατά τήν περίοδο 1971-75 έχουμε 2,32 παιδιά ανά γυναίκα.

Οί τάσεις αυτές διακρίνονται στό Σχήμα II, τό όποιο δίνει από τό 1956 μέχρι σήμερα τήν εξέλιξη του ΣΟΓ καί του άκαθαρίστου συντελεστού γεννητικότητας. Ό διάσταση των τάσεων των δύο σειρών δείχνει: α) τήν επίδραση τής δημογραφικής συνθέσεως πάνω στον άκαθάριστο συντελεστή γεννητικότητας καί β) τήν επίδραση πάνω στον ΣΟΓ των μεταβολών που έχουν σημειωθεί στή γαμνηλιότητα καί κυρίως αυτών που έχουν συντελεστεί στή γονιμότητα των κοόρτεων. Οί μεταβολές αυτές έχουν

ΠΙΝΑΚΑΣ III. Α. Διάμεση ηλικία της γυναίκας κατά τό γάμο
Β. Διάμεση ηλικία της μητέρας κατά τη γέννηση
των παιδιών, 1957-1974

Έτη	A	B
1957	24,6	28,0
1958	24,6	28,1
1959	24,6	28,0
1960	24,6	28,0
1961	24,7	28,2
1962	24,7	28,2
1963	24,6	28,1
1964	24,4	28,0
1965	24,1	28,0
1966	23,8	27,9
1967	23,7	27,6
1968	23,3	27,3
1969	23,2	27,2
1970	23,1	26,8
1971	23,1	26,9
1972	23,0	26,7
1973	22,9	26,5
1974	22,9	26,2
1975	22,8	26,0

Πηγή: ΕΣΥΕ, Στατιστικά Φυσικής Κινήσεως, 1956-1976.

άμεση επίδραση στην έγγαμη γονιμότητα, η οποία είναι και τό κύριο συνθετικό της γενικής γονιμότητας. Για νά περιοριστεί ή διαταρακτική επίδραση της χαμηλότητας στη μελέτη των τάσεων της γονιμότητας, είναι ανάγκη νά προσφύγει κανείς στην άνάλυση της έγγάμου γονιμότητας και κυρίως αυτής των διαφόρων κοόρσεων γάμου.

Γ.4. Είδηκοι κατά ηλικία συντελεστές της έγγαμου γονιμότητας

Γιά νά υπολογισθούν οι είδηκοι κατά ηλικία συντελεστές της έγγαμου γονιμότητας, πρέπει νά είναι γνωστά ό έγγαμος γυναικείος πληθυσμός κατά ηλικία καθώς και οι νόμιμες γεννήσεις κατά ηλικία της μητέρας. Στην Έλλάδα, ό πληθυσμός αυτός δέν είναι γνωστός παρά μόνο κατά την έποχή των άπογραφών. Έπίσης, ό δείκτης αυτός, παρά τό γεγονός ότι άπομονώνει τις επιδράσεις της κατά ηλικία δομής του πληθυσμού καθώς και αυτές της γαμλιότητας, έχει μικρή χρησιμότητα μέσα σέ μία χώρα, όπως ή Έλλάδα, όπου είναι πλατιά διαδεδομένα τά αντισυλλληπτικά μέσα και οι έκτρώσεις. Όπως άλλωστε θά φανεί στις παρακάτω παραγράφους, ή ηλικία της μητέρας, χωρίς νά γίνεται διάκριση στην ηλικία γάμου, διαδραματίζει δευτερεύοντα ρόλο στη διαμόρφωση της γονιμότητας μέσα σέ πληθυσμούς μέ νεομαλθουσινάνες τάσεις στη γεννητικότητα.

Γ.5. Άκαθάριστο και καθαρό ποσοστό αναπαραγωγής¹³

Η άνάλυση των δεικτών της κατά περίοδο αναλύσεως θά κλείσει μέ τό Άκαθάριστο και Καθαρό Ποσοστό Άναπαραγωγής. Πρόκειται για δείκτες πού χρησιμοποιούνται ευρύτατα στά πλαίσια της μελέτης της αναπληρώσεως του πληθυσμού.

α) Άν ό Συντελεστής Όλικής Γονιμότητας πολλαπλασιασθεί μέ τό πλήκο |γεννήσεις κοριτσιών: σύνολο γεννήσεων|, δίνει τό Άκαθάριστο Ποσοστό Άναπαραγωγής (R).

β) Άν για τόν υπολογισμό του ΣΟΓ έχουν ληφθεί ύπ' όψη όχι μόνο οι επιδράσεις των τρεχόντων ποσοστών της γενικής κατά ηλικία γονιμότητας, αλλά και αυτών της κατά ηλικία θνησιμότητας, τότε μέ τόν πολλαπλασιασμό του ΣΟΓ επί τό πλήκο |γεννήσεις κοριτσιών: σύνολο γεννήσεων|, προκύπτει τό Καθαρό Ποσοστό Άναπαραγωγής (R₀).

Οι δείκτες αυτοί αναφέρονται άποκλειστικά στις γεννήσεις κοριτσιών και χρησιμοποιούνται για την πρόβλεψη της αντικαταστάσεως των γενεών. Τό σύνολο, π.χ., 1.000 γυναικών ηλικίας 15-49 ετών έφεραν στόν κόσμο τό 1935 3,69 ζώντα βρέφη και 2,35 τό 1976. Μεταξύ αυτών ήσαν κορίτσια, αντίστοιχα, 1,80 και 1,15 (άκαθάριστο ποσοστό αναπαραγωγής). Άπό αυτά, υπολογίζεται ότι θά επιζήσουν για νά γίνουν μητέρες (καθαρό ποσοστό αναπαραγωγής) 1,26 άπό τό 1935 και 1,09 άπό τό 1976. Αυτό σημαίνει ότι 1.000 σημερινές μητέρες γεννούν καθ' όλη τη διάρκεια της αναπαραγωγικής τους ηλικίας (15-49 ετών) 1,15 κορίτσια, άπό τά όποια θά επιζήσουν μόνο τά 1,08, για νά συνεχίσουν άργότερα την ανανέωση του ελληνικού πληθυσμού.

Οι δείκτες αυτοί είναι τά ύποκατάστατα των αντίστοιχων της κατά γενεά αναλύσεως, οι όποιοι είναι και οι μόνοι ικανοί νά προβλέψουν μέ άκρίβεια την αναπληρωση των γενεών. Για την αντικατάσταση των γενεών, άν ληφθεί ύπ' όψη ή θνησιμότητα των ευρωπαϊκών χωρών, απαιτούνται περίπου 2,09 μέ 2,11 γεννήσεις ανά γυναίκα. Στην Έλλάδα μέ 2,2 γεννήσεις, ό πληθυσμός παραμένει στάσιμος και μέ 2,3 αυξάνεται βραδύτατα.

δ. οι προσδιοριστικοί παράγοντες της γονιμότητας

Οι μη νόμιμες γεννήσεις άποτελούν κάθε χρόνο στην Έλλάδα, όπως έχει αναφερθεί, τό 1,5% περίπου του συνόλου. Ποσοστό πολύ χαμηλό πού δικαιολογεί και την άποκλειστική μελέτη των νομίμων γεννήσεων στις παρακάτω παραγράφους.

Μέσα σ' ένα πληθυσμό πού προσφύγει μέ άποτε-

13. Οι αντίστοιχοι γαλλικοί όροι είναι: Taux brut de reproduction (R) και taux net de reproduction (R₀).

ΠΙΝΑΚΑΣ IV. Ποσοτική κατανομή των γεννήσεων ζώντων κατά σειρά γεννήσεως επί όλων των γεννήσεων της αὐτῆς μητέρας, 1956-75

Γεννήσεις	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965
Πρώτη	40,78	38,88	40,60	40,99	41,04	40,38	40,69	42,07	43,73	42,63
Δεύτερη	28,36	29,93	30,42	31,04	31,52	33,12	33,85	33,94	33,77	36,46
Τρίτη	13,91	14,10	14,20	14,15	14,07	14,05	13,66	13,19	12,86	12,65
Τέταρτη	7,13	7,06	6,68	6,50	6,25	5,96	5,86	5,28	4,91	4,52
Πέμπτη	4,24	3,79	3,59	3,30	3,11	3,05	2,75	2,63	2,22	1,85
Έκτη	2,50	2,23	2,09	1,85	1,73	1,57	1,43	1,38	1,21	1,00
Έβδομη	1,39	1,28	1,16	1,05	0,93	0,88	0,74	0,68	0,61	0,49
Όγδοη	0,81	0,70	0,64	0,55	0,53	0,48	0,54	0,44	0,33	0,26
Ένατη	0,40	0,36	0,31	0,29	0,27	0,24	0,23	0,17	0,17	0,13
Δέκατη καὶ ἄνω	0,46	0,40	0,31	0,28	0,27	0,27	0,23	0,21	0,19	0,13
Γεννήσεις	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Πρώτη	43,67	42,66	41,33	40,21	41,49	42,10	42,11	41,18	42,77	43,35
Δεύτερη	35,72	37,00	37,98	38,56	38,06	38,15	37,32	37,63	37,07	36,86
Τρίτη	12,39	12,63	12,96	13,59	13,28	13,28	13,55	14,01	13,57	13,03
Τέταρτη	4,43	4,18	4,29	4,28	4,06	3,95	4,03	4,16	3,86	4,23
Πέμπτη	1,81	1,72	1,72	1,68	1,56	1,55	1,48	1,56	1,42	1,29
Έκτη	0,98	0,85	0,82	0,78	0,75	0,69	0,75	0,73	0,63	0,60
Έβδομη	0,48	0,47	0,43	0,43	0,39	0,34	0,36	0,33	0,32	0,28
Όγδοη	0,26	0,23	0,24	0,24	0,21	0,21	0,18	0,19	0,18	0,17
Ένατη	0,13	0,12	0,12	0,11	0,10	0,10	0,10	0,10	0,08	0,10
Δέκατη καὶ ἄνω	0,13	0,14	0,11	0,12	0,10	0,11	0,12	0,11	0,09	0,09

λεσματικότητα στή χρήση μέσων ἐλέγχου τὸν γεννήσεων (ἀντισυλληπτικά μέσα, ἐκτρώσεις) με σκοπό τὸν περιορισμό τοῦ ἀριθμοῦ τὸν παιδιῶν ἢ τῆς χρονικῆς κατανομῆς τους, ἡ γονιμότητα τοῦ ἀτόμου δὲν προσδιορίζεται μόνο ἀπὸ τὴν ἀναπαραγωγικὴ του ικανότητα ἀλλὰ καὶ ἀπὸ οἰκονομικο-κοινωνικούς παράγοντες.

Ἡ ἀναπαραγωγικὴ, λοιπόν, βούληση τὸν γονέων ἀποτελεῖ ἐδῶ τὸν προσδιοριστικὸν παράγοντα τῆς γονιμότητας. Στὴν πραγματικότητα, τὰ ζευγάρια σταματοῦν τὴν ἀναπαραγωγή ὅταν ἀποκτήσουν τὸν ἐπιθυμητὸ ἀριθμὸ παιδιῶν. Ἐχει δὲ παρατηρηθεῖ¹⁴ ὅτι τὸ μέγεθος τῆς οἰκογενείας ἐξαρτᾶται περισσότερο ἀπὸ τὴ «διάρκεια τοῦ γάμου» παρά ἀπὸ τὴν ἡλικία τῆς γυναίκας. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι μετὰ τὴ διάρκεια τοῦ γάμου αὐξάνει:

—Τὸ ποσοστὸ τὸν ζευγαριῶν πού μετὰ τὴ θέλησή τους σταματοῦν τὴν ἀναπαραγωγὴ (γίνονται

στεῖρα), γιὰτὶ πέτυχαν τὸν ἀριθμὸ τὸν παιδιῶν πού ἐπιθυμοῦσαν.

—Τὸ ποσοστὸ τὸν στεῖρων ἀπὸ φυσιολογικοὺς λόγους γυναικῶν, γιὰτὶ μετὰ τὴ διάρκεια τοῦ γάμου αὐξάνει καὶ ἡ ἡλικία τῆς γυναίκας.

—Τὸ ποσοστὸ τὸν διαλυμένων ἐγγάμων συμβιώσεων λόγῳ θανάτου ἢ διαζυγίου.

Ἐξ ἄλλου, ἔχει ἐπισημανθεῖ¹⁴ ὅτι ἡ ἡλικία γάμου τῆς γυναίκας διαδραματίζει ἐιδικὸν ρόλο στὴν ἀναπαραγωγικὴ τῆς συμπεριφορὰ. Ἐτσι, α) στὴν αὐτὴ διάρκεια γάμου ἡ γονιμότητα παρουσιάζεται τόσο μειωμένη ὅσο πιο μεγάλη ἦταν ἡ ἡλικία τῆς γυναίκας κατὰ τὴ σύναψη τοῦ γάμου καὶ β) ὅταν ἡ ἡλικία κατὰ τὴ σύναψη τοῦ γάμου εἶναι μεγάλη, ἡ γονιμότητα ἀναγκαστικὰ εἶναι περισσότερο αὐξημένη στὴ μικρὴ σχετικὰ γόνιμη διάρκεια τοῦ γάμου.

Γιὰ νὰ ἐξηγηθεῖ, λοιπόν, ἡ ἀναπαραγωγικὴ συμπεριφορὰ ἐνὸς πληθυσμοῦ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν:

α) Ἡ διάρκεια τοῦ γάμου σὲ συνάρτηση μετὰ τὴν κατὰ τὴ σύναψη τοῦ γάμου ἡλικία.

14. Henry, L., *Fécondité des mariages. Nouvelle méthode de mesure*. Cahier de l'INED, no 26, Paris 1956.

β) Ο αριθμός των παιδιών που έχουν γεννηθεί σε συνάρτηση με τη διάρκεια του γάμου.

Δυστυχώς, οι έλληνικές στατιστικές δεν δίνουν τους παραπάνω συνδυασμούς και, κατά συνέπεια, δεν παρέχουν τη δυνατότητα για λεπτομερείς μετρήσεις της γονιμότητας. Αναμενόντας την έκδοση των σχετικών πινάκων προσφεύγουμε στις παρακάτω παραγράφους με μέσα λιγότερο ακριβή.

Ο πιο άπλος τρόπος για να υπολογισθεί η συμμετοχή παραγόντων, όπως διάρκεια γάμου και σειρά γεννήσεως τέκνων, στη σύσταση της ετήσιας γονιμότητας, είναι να εξετασθεί η ποσοτική συμμετοχή των γεννηθέντων ζώντων νομίμων τέκνων κατά τη σειρά του τοκετού (Πίνακας IV) και κατά τη διάρκεια του γάμου των γονέων (Πίνακας V).

Στόν Πίνακα IV παρατηρείται ότι, κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, η πτώση της γονιμότητας προσβάλλει κατά κύριο λόγο τις πέρα των τριών παιδιών γεννήσεις. Έτσι, ενώ το 1956 αντιπροσώπευαν το 16,95% του συνόλου, το 1974 αντιπροσώπευον μόλις το 6,59%. Παράλληλα, διαπιστώνεται αύξηση της συχνότητας των δευτεροτόκων και αυτής των πρωτοτόκων τέκνων. Από 69% κατά το 1956, πέρασε στο 79,8% το 1974, ενώ αυτή των τριτοτόκων τέκνων παραμένει σχετικά σταθερή καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου.

Η έλλειψη στοιχείων δεν επιτρέπει να απαντήσουμε σε ένα πολύ σημαντικό ερώτημα: αν, δηλαδή, αυτή η εξέλιξη οφείλεται σε άρνηση των νέων γονέων να αποκτήσουν παιδιά ή σε άλλα γιγνη της αναπαραγωγικής τους συμπεριφοράς. Κατά τη νέα αυτή συμπεριφορά, η άφιξη του πρώτου παιδιού θα πρέπει να γίνεται λίγο πιο αργά, η άφιξη του δευτέρου και τρίτου πιο γρήγορα, ενώ οι επόμενες όλο και λιγότερο συχνές. Είναι προφανές ότι, με αυτή την τακτική, θα πρέπει να προβλεφθεί μία συνεχής μείωση του μέσου αριθμού παιδιών ανά γυναίκα.

Η ποσοτική κατανομή των νομίμων γεννήσεων κατά τη διάρκεια του γάμου των γονέων (Πίνακας V) δίνει μία εικόνα της συμμετοχής των διαφόρων διαρκείας γάμων στην ετήσια γονιμότητα.

Παρατηρείται αύξηση της συχνότητας των γεννήσεων που πραγματοποιήθηκαν τα πρώτα χρόνια του γάμου. Το 1956, στα πρώτα πέντε χρόνια του γάμου, έχουμε το 65% του συνόλου των γεννήσεων, ενώ το 1977 η συχνότητα αυτή ανέρχεται στο 72,19%. Η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε μετά το δεύτερο έτος. Αντίθετα, οι γεννήσεις που πραγματοποιήθηκαν κατά τη δεύτερη δεκαετία του γάμου μειώθηκαν προοδευτικά και άποτελούν, το 1977, μόλις το 6,3% των όλων γεννήσεων.

Τό γεγονός αυτό μπορεί να έχει προκληθεί από τη συσώρευση διαφόρων παραγόντων, π.χ., η μείωση της μέσης ηλικίας γάμου οδηγεί σε αύξηση του ποσοστού των γυναικών, που πρόσφατα συνήψαν γάμο στις νέες ηλικίες. Όπως ήδη έχει ανα-

ΠΙΝΑΚΑΣ V. Ποσοτική κατανομή νομίμων γεννήσεων κατά τη διάρκεια του γάμου των γονέων

Διάρκεια γάμου	1956	1960	1965	1969	1973	1976	1977
- 2	36,04	36,72	38,12	36,12	36,40	40,11	39,97
2 - 5	28,99	29,39	30,09	33,47	33,00	32,53	32,22
- 5	65,03	66,11	68,21	69,59	69,40	72,64	73,19
5 - 10	21,62	24,20	22,93	21,85	22,18	19,92	19,29
10 - 20	12,13	9,00	8,42	8,26	8,10	7,17	6,27
20 +	1,22	0,69	0,44	0,30	0,32	0,27	0,26

φερθεί, η γονιμότητα των νέων γυναικών έχει αυξηθεί αρκετά και, φυσικά, είναι έπόμενο να αυξηθεί και τό ποσοστό των γεννήσεων που έγιναν κατά τα πρώτα χρόνια του γάμου. Έξ άλλου, έχει διαπιστωθεί ότι τα ζευγάρια που προσφεύγουν στις αντισυλληπτικές μεθόδους επιδιώκουν να δημιουργήσουν ολιγότεκνη οικογένεια μέσα σε σύντομη χρονική περίοδο.

ε. ανάλυση της γονιμότητας κατά κοούρτη γάμου και κατά τη διάρκεια του γάμου

Στήν Ελλάδα, τά στατιστικά στοιχεία που υπάρχουν, δεν επιτρέπουν τη μελέτη της γονιμότητας του γάμου, αν συνδυαστεί η διάρκεια του με την ηλικία της μητέρας κατά τη σύναψη του γάμου ή τη σειρά γεννήσεως των παιδιών. Είναι δυνατόν, όμως, να υπολογιστεί η γονιμότητα των διαφόρων κοούρτων γάμου από τό 1956 ως σήμερα για κάθε διάρκεια χωριστά και καθ' όλη τη διάρκεια της γονιμου περιόδου της ζωής από την τέλεση του γάμου.

Ε.1. Η τεχνική του υπολογισμού της γονιμότητας των γάμων κατά τη διάρκεια του γάμου

Είναι δυνατό να υπολογιστεί η γονιμότητα σε κάθε διάρκεια του γάμου, όταν κάθε χρόνο είναι γνωστός: 1) ο αριθμός των γεννήσεων κατά τη διάρκεια του γάμου ή του χρόνου συνάψεως του γάμου, 2) οι ύφιστάμενες έγγαμες συμβιώσεις κατά τη διάρκεια του γάμου ή του χρόνου συνάψεως του γάμου.

Από τά στοιχεία αυτά πρόκειται να υπολογισθούν οι σχετικοί δείκτες με αναγωγή τους στις ύφιστάμενες έγγαμες συμβιώσεις. Δυστυχώς, στήν Ελλάδα: α) δεν είναι γνωστός ο αριθμός των ύφισταμένων έγγαμων συμβιώσεων σε κάθε διάρκεια του γάμου (αν ληφθούν υπ' όψη η μεταναστευση, η χηρεία, τό διαζύγιο), και β) οι στατιστικές κατανέμουν κάθε χρόνο τις νόμιμες γεννήσεις μόνο κατά τη διάρκεια του γάμου των γονέων χωρίς να γίνεται σχετική αναφορά και στο έτος του γάμου τους. Επειδή όμως σε κάθε διάρκεια έχουμε γεννήσεις που προέρχονται από δύο διαφορετικές κοούρτες γά-

μου, ή κατανομή αυτή των γεννήσεων δεν επιτρέπει να διακρίνουμε πόσες από αυτές τις γεννήσεις προέρχονται από την πρώτη και πόσες από τη δεύτερη κοόρτη (βλ. Σχήμα Ι).

Για τους λόγους αυτούς, οι δείκτες του Πίνακα VI έχουν υπολογιστεί με μία κατά προσέγγιση μέτρηση. Κατ' αυτήν, οι νόμιμες γεννήσεις του έτους (Υ) ανάγονται στο μέσο αριθμητικό του αρχικού πληθυσμού των κοόρτων γάμου των ετών Χ και Χ+1. Για κάθε γυναικεία κοόρτη γάμου από το 1956 και μετά, έχει υπολογιστεί ο αριθμός των παιδιών που έχει προέλθει από αυτή για κάθε διάρκεια γάμου χωριστά. Η αθροιστική σειρά των αριθμών αυτών δίνει την λιγότερη των γάμων σε διάφορες διάρκειες, και ο τελευταίος όρος δίνει το συνολικό αριθμό των γεννήσεων που προήλθαν από τους γάμους αυτούς.

Η μέθοδος αυτή δεν είναι πολύ ακριβής. Με την άναγωγή των νομίμων γεννήσεων στον αρχικό πληθυσμό κάθε κοόρτης γάμου και όχι στις υφιστάμενες σε κάθε διάρκεια συμβιώσεις, υποτιμάται ή πραγματική τιμή των δεικτών, έπειδή οι υφιστάμενες ενώσεις είναι λιγότερες από τις αρχικές.

Η τελική γονιμότητα των γάμων, που προέρχεται από την άθροιση των επί μέρους δεικτών, έχει επίσης υποτιμηθεί, καθώς και η μέση διάρκεια του γάμου κατά τη γέννηση των παιδιών.

Παρά τις παραπάνω επιφυλάξεις, οι δείκτες του Πίνακα VI παρουσιάζουν την ταχύτερη συστάσεως της οικογενείας καθώς και τις τάσεις της γονιμότητας κάθε κοόρτης, φυσικά, υπό την προϋπόθεση ότι οι επιδράσεις της θνησιμότητας, των διαζυγίων και της μεταναστεύσεως, δεν διαφέρουν αισθητά από τη μία κοόρτη στην άλλη.

Ε.2. Η γονιμότητα των γάμων

Από τα στοιχεία του Πίνακα VI, που παρουσιάζει τη συμπληρωμένη γονιμότητα των γάμων διαφόρων κοόρτων σε διάφορες διάρκειες, παρατηρείται, γενικά, ότι οι γάμοι που έγιναν μετά το 1957 παρουσιάζουν μειωμένη γονιμότητα σε σύγκριση με τους προγενέστερους. Ειδικότερα: Μετά πάροδο 6 χρόνων, από 1.000 γάμους που έγιναν το 1956 είχαν γεννηθεί 1,94 παιδιά κατά μέσο όρο, ενώ οι γάμοι του 1966 είχαν δώσει 1,69 παιδιά και αυτοί του 1971 1,62 παιδιά κατά γάμο.

Η μείωση της γονιμότητας των γάμων γίνεται πιο αισθητή όσο η διάρκεια του γάμου μεγαλώνει. Έτσι, μετά πάροδο 8 χρόνων από την τέλεση του γάμου, είχαν γεννηθεί 2,12 παιδιά από κάθε γάμο του 1956, ενώ από 1.000 γάμους του 1966 και 1969 είχαν, αντίστοιχα, γεννηθεί 1,82 και 1,74 παιδιά κατά μέσο όρο από κάθε γάμο. Ακόμη, μετά πάροδο 12 χρόνων, από 1.000 γάμους του 1956 γεννήθηκαν

2,28 παιδιά, ενώ ο αριθμός τους μειώθηκε σε 1,86 παιδιά κατά μέσο όρο από κάθε γάμο του 1965.

Αντίθετα, σε μικρές διάρκειες γάμων, παρατηρείται μικρή άνοδος της γονιμότητάς τους. Έτσι, μετά από τρία χρόνια έγγαμης συμβιώσεως, από 1.000 γάμους που έγιναν το 1956 είχαν γεννηθεί 1,14 παιδιά από κάθε γάμο, το 1968 έφθασαν τα 1,35 παιδιά κατά μέσο όρο, ο αριθμός τους μειώθηκε μεταξύ 1962 και 1965 στα 1,20 παιδιά, για να σημειώσει μία σταθερή άνοδο από το 196 και μετά, και να φτάσει το 1,27 παιδιά το 1974.

Στην άνοδική τάση της γονιμότητας των γάμων των τελευταίων χρόνων έχουν συμβάλει ουσιαστικά οι παρακάτω παράγοντες:

—Οι νέοι παντρεύονται σε μικρότερες ηλικίες.

—Η σύσταση της οικογένειας ολοκληρώνεται στα πρώτα χρόνια του γάμου.

—Η μείωση του αριθμού των πολυτέκνων οικογενειών οφείλεται κυρίως στη μείωση του αριθμού των παιδιών της τρίτης σειράς και άνω.

Οι κοόρτες γάμου των ετών 1955, 1956, 1957 και 1958, είναι αυτές που μπορούσαμε να παρακολουθήσουμε καθ' όλη σχεδόν τη διάρκεια της γονιμικού περιόδου της ζωής από της τελέσεως του γάμου. Υποτίθεται ότι έχει σχεδόν ολοκληρωθεί η γονιμότητα του γάμου μετά από 20 χρόνια γάμου. Προκύπτει λοιπόν ότι η τελική γονιμότητα των κατά το 1955-56 τελεσθέντων γάμων ανέρχεται σε 2,38 παιδιά κατά γάμο και αυτόν του 1957-58 σε 2,14 παιδιά.

στ. η γονιμότητα των χωρών της Δυτικής Ευρώπης

Για τη σύγκριση της ελληνικής γονιμότητας με αυτή των χωρών της Δυτικής Ευρώπης, κατά την τελευταία εικοσαετία, θά χρησιμοποιηθεί σαν δείκτης συγκρίσεως ο Συντελεστής Όλικής Γονιμότητας.

Τό Σχήμα III παρουσιάζει μερικές ουσιώδεις διαφορές στις τάσεις της γονιμότητας του ελληνικού πληθυσμού και εκείνου των άλλων ευρωπαϊκών χωρών.

Στις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης, η γονιμότητα παρουσίασε μεγάλη αύξηση μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, σημειώνοντας έτσι το περίφημο baby boom. Στις χώρες αυτές, η παρούσα πρωτική τάση της γονιμότητας άρχισε από το 1964, για να ενταθεί μετά το 1970. Η πτώση είναι πιο έντονη στις χώρες που είχε παρουσιάσει και τη μεγαλύτερη αύξηση, όπως στις Κάτω Χώρες. Κατά την περίοδο 1951-67, οι Κάτω Χώρες και η Γαλλία είχαν την πιο υψηλή γονιμότητα, ενώ η Όμοσπονδιακή Γερμανία την πιο χαμηλή. Τα τελευταία χρόνια, η πτώση της γονιμότητας συνεχίζεται άργα αλλά σταθερά σ' όλες τις ευρωπαϊκές χώρες εγγίζοντας

πολλές φορές άνησυχητικά επίπεδα. Άν εξαιρε-
θοϋν ή Ίρλανδία, ή Ίσλανδία, ή Πορτογαλία, ή Ί-
σπανία και ή Έλλάδα, όλες οι άλλες ευρωπαϊκές
χώρες έχουν ένα Συντελεστή Όλικής Γονιμότητας

κάτω του δύο!! Οι χώρες αυτές πλησιάζουν ή πέρα-
σαν ήδη τό δριο της μηδενικής αύξήσεως του πλη-
θυσμού του όποιου ό δγκος, μέ την πάροδο του χρό-
νου, θά σημειώνει σταθερή μείωση.

ΣΧΗΜΑ ΙΙΙ. Έξέλιξη Συντελεστών Όλικής Γονιμότητας Ευρωπαϊκών Χωρών, 1956-1976

ΠΙΝΑΚΑΣ VI. Συμπληρωμένη γονιμότητα τῶν κοόρτων γάμου, 1956-1977, αἱ διάφορες διάρκειες γάμου
Γεννήδες 1,000 γάμου

Διάρκεια γάμου	Κοόρτες γάμου																						
	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	
0	.54	.49	.47	.47	.47	.43	.42	.41	.41	.40	.43	.44	.44	.44	.44	.44	.44	.41	.44	.42	.45	.45	
1	.88	.83	.79	.83	.85	.80	.76	.76	.75	.75	.79	.79	.78	.76	.77	.74	.76	.76	.78	.77	.78	—	
2	1.15	1.10	1.05	1.06	1.11	1.05	1.00	.99	.97	.99	1.05	1.04	1.03	1.01	1.02	.99	1.02	1.03	1.04	1.04	—	—	
3	1.14	1.35	1.27	1.23	1.35	1.28	1.21	1.20	1.20	1.20	1.28	1.25	1.25	1.22	1.24	1.21	1.25	1.27	1.27	—	—		
4	1.62	1.55	1.45	1.47	1.56	1.48	1.40	1.39	1.39	1.40	1.46	1.42	1.42	1.39	1.43	1.39	1.44	1.45	—	—	—		
5	1.80	1.73	1.62	1.62	1.72	1.65	1.55	1.54	1.53	1.53	1.59	1.55	1.55	1.52	1.56	1.52	1.56	—	—	—	—		
6	1.94	1.86	1.75	1.74	1.85	1.77	1.66	1.65	1.64	1.63	1.69	1.64	1.65	1.62	1.69	1.62	1.69	—	—	—	—		
7	2.04	1.96	1.84	1.83	1.95	1.87	1.75	1.72	1.70	1.70	1.76	1.72	1.72	1.69	1.77	1.72	1.72	1.78	—	—	—		
8	2.12	2.03	1.91	1.90	2.03	1.94	1.80	1.77	1.75	1.75	1.82	1.77	1.78	1.74	1.82	1.77	1.77	—	—	—	—		
9	2.18	2.09	1.97	1.96	2.09	1.99	1.85	1.82	1.79	1.80	1.86	1.81	1.82	1.74	1.88	1.84	1.84	—	—	—	—		
10	2.19	2.12	2.00	1.83	2.12	2.02	1.87	1.84	1.82	1.82	1.88	1.84	1.84	1.84	1.91	1.84	1.84	—	—	—	—		
11	2.25	2.15	2.03	2.01	2.14	2.05	1.90	1.87	1.84	1.84	1.91	1.84	1.84	1.84	1.91	1.84	1.84	—	—	—	—		
12	2.28	2.19	2.06	2.03	2.17	2.07	1.92	1.89	1.86	1.86	1.91	1.84	1.84	1.84	1.91	1.84	1.84	—	—	—	—		
13	2.32	2.21	2.08	2.06	2.19	2.10	1.95	1.92	1.89	1.86	1.91	1.84	1.84	1.84	1.91	1.84	1.84	—	—	—	—		
14	2.34	2.24	2.11	2.08	2.22	2.12	1.97	1.94	1.89	1.86	1.91	1.84	1.84	1.84	1.91	1.84	1.84	—	—	—	—		
15	2.35	2.25	2.11	2.09	2.23	2.13	1.98	1.94	1.89	1.86	1.91	1.84	1.84	1.84	1.91	1.84	1.84	—	—	—	—		
16	2.36	2.26	2.12	2.09	2.23	2.14	1.98	1.94	1.89	1.86	1.91	1.84	1.84	1.84	1.91	1.84	1.84	—	—	—	—		
17	2.37	2.27	2.13	2.10	2.24	2.14	1.98	1.94	1.89	1.86	1.91	1.84	1.84	1.84	1.91	1.84	1.84	—	—	—	—		
18	2.37	2.27	2.13	2.10	2.24	2.14	1.98	1.94	1.89	1.86	1.91	1.84	1.84	1.84	1.91	1.84	1.84	—	—	—	—		
19	2.38	2.28	2.14	2.11	2.25	2.14	1.98	1.94	1.89	1.86	1.91	1.84	1.84	1.84	1.91	1.84	1.84	—	—	—	—		

τελικές σκέψεις

Ἡ μὴ προσαρμογὴ τῶν στατιστικῶν δεδομένων τῆς Ἑλλάδας στὶς ἀνάγκες τῶν νέων μεθόδων τῆς δημογραφικῆς ἀναλύσεως, ἐξηγεῖ τὴν καθυστέρηση τῆς ἀναλύσεως αὐτῆς στὴ χώρα μας καθὼς καὶ τὸ γεγονός ὅτι οἱ διάφορες δημοσιεύσεις ἀρκοῦνται στὸ νὰ ἐπαναλαμβάνουν καὶ νὰ σχολιάζουν τοὺς δείκτες πού ἔχουν ὑπολογιστεῖ ἀπὸ τὴν Ἑθνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία.

Στὴ μελέτῃ αὐτὴ θελήσαμε νὰ ἐπιμείνουμε στὸ γεγονός ὅτι οἱ δείκτες τῆς «στιγμιαίας ἀναλύσεως», ὅσο λεπτομερεῖς καὶ ἂν εἶναι, δίνουν πολλές φορές λανθασμένη εἰκόνα τῆς πραγματικῆς καταστάσεως τῆς γονιμότητος καὶ ὅτι οἱ μόνοι ἱκανοὶ νὰ ἀποκαλύψουν τὶς πραγματικὲς τάσεις τοῦ φαινομένου εἶναι οἱ δείκτες τῆς κατὰ μῆκος ἀναλύσεως.

Ἄν καὶ ἡ περίοδος τῆς παρατηρήσεως εἶναι σχετικὰ περιορισμένη γιὰ νὰ ἀποκαλυφθοῦν οἱ πραγματικὲς τάσεις τοῦ φαινομένου, ἐπισημάνθηκε κατὰ τὴν τελευταία εἰκοσαετία μιὰ μεταβολὴ τῶν προτιμήσεων τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς οἰκογενείας, καὶ εἰδικότερα τὸν ἐπιθυμητὸ ἀριθμὸ παιδιῶν κατὰ οἰκογένεια. Ἰδιαίτερα: —Τὰ σημερινὰ ζευγάρια ἐπιθυμοῦν λιγότερα παιδιά.

—Ἐπιδιώκουν νὰ ἀποκτήσουν ἓνα ἕως δύο, τὸ ἄνωτερο τρία παιδιά, καὶ αὐτὰ κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια.

—Οἱ γεννήσεις περιορίζονται ταχύτερα ἀπὸ ὅ, τι στὸ παρελθόν, ἐφ' ὅσον αὐξάνει ἡ ἡλικία τῆς συζύγου καὶ ἡ διάρκεια τοῦ γάμου.

Ἡ ἀναπαραγωγικότητα τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ παρουσίασε φθίνουσα τάση κατὰ τὴν τελευταία εἰκοσαετία. Στὴν ἐλάττωση τῶν γεννήσεων συνέβαλαν, εἰδικότερα, τὸ μεταναστευτικὸ ρεῖμα τῆς περιόδου 1952-73, πού δημιουργήσε καὶ δημιουργεῖ στὶς τάξεις τῆς ἀναπαραγωγικῆς ἡλικίας μεγάλα κενά, καὶ συγχρόνως ἡ γήρανση τοῦ πληθυσμοῦ, καθὼς καὶ ἡ παρατηρούμενη τάση σμικρύνσεως τοῦ μέγεθους οἰκογενείας.

Ἡ διαφοροποίησις τῆς μέσης ἡλικίας τῆς μητέρας κατὰ τὴ γέννηση, ἡ ὁποία εἶναι κυρίως τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πρῶτου γάμου καὶ τῆς πρῶτης ἀφίξεως τῶν παιδιῶν, διαδραμίζει σοβαρὸ ρόλο στὴν παρούσα ἀνοδο τῶν δεικτῶν τῆς ἐτήσιας γονιμότητος. Ἡ ἀνοδος αὕτῃ, προφανῶς, ἀντανακλᾷ τὴ διαφοροποίησις κατὰ τὸν προγραμματισμὸ τῶν γεννήσεων τοῦ πρῶτου καὶ δευτέρου παιδιοῦ καὶ ὅχι μιὰ ἐλαφρὰ αὐξησὶς τῆς γενικῆς γονιμότητος τῶν νέων κοόρτων.

Στὴ χώρα μας, τὰ νέα ζευγάρια φαίνεται ὅτι ἐχουν υἱοθετήσι μιὰ συμπεριφορὰ ἡ ὁποία πρὸς τὸ παρὸν ἐξασφαλίζει τὴν πλήρη ἀντικατάστασι τῶν γενεῶν, ἀκόμη δὲ καὶ μιὰ μικρὴ αὐξησὶς τοῦ πληθυσμοῦ. Μέσα στὸ διεθνὲς χωρὸ, ἡ Ἑλλάδα κατέχει

θέση μάλλον ικανοποιητική, με 2,3 γεννήσεις κατά μητέρα. "Όπως προκύπτει και από την Έκθεση της Έπιτροπής Πληθυσμού,¹⁵ οι προοπτικές της εξέλιξως του ελληνικού πληθυσμού δέν είναι τόσο δυσμενείς όπως στίς άλλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Έπιβάλλεται, όμως, λόγω των δημογραφικών, κοινωνικών και γεωπολιτικών ιδιομορφιών της Ελλάδας, μία πολιτική «συγκρατημένης ενισχύσεως της αναπαραγωγικότητας».

Μία μικρή αύξηση της γονιμότητας, μέχρι και 2,5 γεννήσεις ανά μητέρα, είναι έφικτή και συμφέρουσα γιά τόν πληθυσμό της Ελλάδος.

Οι τάσεις πού παρατηρήθηκαν στό διάστημα 1956-76 και πού αναλύθηκαν πιό πάνω, χρειάζεται να έρευνηθούν περισσότερο και σέ βάθος. Μόνο μερικές σκέψεις ως πρός τά αίτια αυτών των τάσεων κατέστη δυνατό νά διατυπωθούν έδω. Γιά τό λόγο αυτό, απαραίτητη προϋπόθεση είναι ή γνώση των

σχέσεων, πού τυχόν υπάρχουν μέσα στό χρόνο, μεταξύ της οικονομικής αναπτύξεως, των κοινωνικοπολιτιστικών εξελίξεων και του μοντέλου της γονιμότητας. Πρέπει ακόμη νά γίνουν γνωστές και νά έκτιμηθούν οι διάφορες μεταβλητές κοινωνιολογικής, οικονομικής, πολιτικής, δημογραφικής, ψυχολογικής δομής, οι όποιες έχουν συμβάλει στή διαμόρφωση της γονιμότητας, ώστε νά προσδιοριστεί ό καθοριστικός τους ρόλος στίς μεταβολές γονιμότητας πού σημειώνονται.

Από τίς παραπάνω παρατηρήσεις, προκύπτει ή ανάγκη μιάς διακλαδικής μελέτης της αναπαραγωγικότητας του ελληνικού πληθυσμού, στηριζόμενη σέ δεδομένα έκτεταμένης δειγματοληπτικής έρευνας: Έτσι, θά αντιμετωπιστεί ή έλλειψη των αναγκαίων στατιστικών στοιχείων ώστε νά καταστεί δυνατό νά αναλυθούν οι πρόσφατες δημογραφικές μεταβολές και νά άνευρεθούν κίνητρα προσαρμοσμένα στίς σύγχρονες αντίληψεις, προκειμένου νά έπιτευχθεί ή ανάκαμψη της μειωτικής τάσεως των γεννήσεων και ή άσκηση σωστής πληθυσμιακής πολιτικής.

15. Ο Πληθυσμός της Ελλάδας. Έξελίξεις και θεωρήσεις. Έκθεση Έπιτροπής Πληθυσμού, Υπουργείο Συντονισμού, ΚΕΠΕ, Μάιος 1978.